Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "ES Stratēģiskais kompass"

(pašiniciatīvas atzinums)

(2023/C 140/04)

Ziņotājs: ***Christian MOOS***

Līdzziņotājs: ***Peter CLEVER***

Pilnsapulces lēmums	14.7.2022.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts
	Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ārējo attiecību specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	20.12.2022.
Pieņemts plenārsesijā	24.1.2023.
Plenārsesija Nr.	575
Balsojuma rezultāts	
(par/pret/atturas)	163/1/5

1. **Secinājumi un ieteikumi**

1.1. Stratēģiskais kompass ir nozīmīgs solis uz priekšu. Tas ir katalogs, kurā minēti ļoti svarīgi konkrēti projekti un pasākumi, kas stiprinās Eiropas drošību. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) uzskata, ka tas ir jāpaplašina, lai veidotu visaptverošu Eiropas ārpolitikas un drošības politikas stratēģiju, un ka šajā procesā ir jāiesaista pilsoniskā sabiedrība.

1.2. EESK uzsver, ka drošības jēdziens ir daudz plašāks nekā aizsardzības jēdziens un ka ES drošības stratēģijā arī civilajiem un preventīvajiem aspektiem būtu jāpievērš vairāk uzmanības, lai atbalstītu un papildinātu konkrētus aizsardzības pasākumus.

1.3. EESK uzsver, ka nozīmīgi preventīvi faktori ir sociālais taisnīgums, ekonomikas perspektīvas un vides ilgtspēja. Sociālā saskaņa un ekonomikas stabilitāte ir svarīgi nevardarbības priekšnoteikumi. Globālās sasilšanas ierobežošana un tās seku pārvarēšana ir būtiska, lai varētu saglabāt sabiedrisko kārtību un mieru pasaulē.

1.4. Stratēģiskajā kompasā nav pietiekami ņemts vērā, kādu lomu var spēlēt Eiropas pilsoniskā sabiedrība un kāda loma tai jāspēlē, lai panāktu lielāku noturību pret hibrīduzbrukumiem un naidīgu spēku centieniem sistemātiski apdraudēt kohēziju un solidaritāti ES dalībvalstīs un starp tām.

1.5. Civilā un preventīvā drošības politika iet roku rokā ar militārās aizsardzības spējām. Šīs spējas uzskatāmas par neatņemamu drošības nosacījumu un to atturošās ietekmes dēļ arī par preventīvu faktoru.

1.6. EESK uzskata, ka Stratēģiskais kompass rada pārāk pozitīvu priekšstatu par Eiropas drošības un aizsardzības politiku.

1.7. NATO ir ne tikai stratēģiska ES partnere, bet arī nozīmīgākā tās drošības garantētāja. Eiropiešiem, veicot pasākumus, kas stiprina viņu spēju rīkoties, ir jāsniedz lielāka pievienotā vērtība Ziemeļatlantijas līguma organizācijai (NATO). ES un NATO līdz šim nav pilnībā izmantojušas savu sadarbības potenciālu. Stiprinot Eiropas drošības un aizsardzības pīlāru, tiek stiprināta NATO.

1.8. Visbeidzot Eiropas Savienībai ir jāuzņemas vairāk atbildības un jāizveido Eiropas aizsardzības savienība kā NATO Eiropas pīlārs, nodrošinot, ka šī savienība pilnībā respektē dažu tās dalībvalstu neitralitāti un ir saderīga ar to.

1.9. Eiropas Savienībai būtu jāpanāk labāka izpratne par to, cik ļoti nozīmīga Ziemeļatlantijas līguma organizācijai (NATO) un tādējādi arī Eiropas drošībai ir transatlantiskā partnerība.

1.10. Pārāk daudz ES dalībvalstu ilgu laiku atstāja novārtā savu apņemšanos un spējas garantēt drošību, un tādēļ to bruņoto spēku aprīkojuma nepietiekamība, to nesagatavotība un sadarbspējas trūkums sasniedzis dramatisku līmeni.

1.11. ES dalībvalstīm ir labāk jākoordinē valstu spēju pilnveidošana un aizsardzības plānošana un daudz lielākā mērā jāuzņemas kopīga iepirkuma veikšana. Daudz labāk koordinējot valstu rūpniecības politiku, ir jāpaaugstina Eiropas aizsardzības spēju efektivitāte.

1.12. Eiropas rīcībspēja ir jāstiprina, balsojumos par ārpolitikas un drošības politikas jautājumiem ieviešot lēmumu pieņemšanu ar balsu vairākumu.

1.13. Jāapzinās, cik svarīgs Stratēģiskā kompasa papildu elements var būt Eiropas pilsoniskās sabiedrības veikums solidaritātes, sadarbības un noturības jomā.

1.14. EESK ierosina veidot publiskus forumus stratēģiskām debatēm Eiropas un valstu līmenī.

2. **Vispārīgas piezīmes**

2.1. Šajā pašiniciatīvas atzinumā ir analizēta Stratēģiskā kompasa ietekme un sniegts ar to saistīto Eiropas mērķu un iespēju politisks novērtējums pilsoniskās sabiedrības skatījumā. EESK atzinīgi vērtē Eiropas Savienības iniciatīvas stiprināt Eiropas drošību un aizsardzību.

2.2. Drošības jautājumu risināšanā pilsoniskā sabiedrība nav pasīva vērotāja, un tās viedoklis ir jāuzklausa. Konflikta gadījumā smagi tiek skartas civilās iestādes, un civiliedzīvotāji cieš no postošajām kara sekām.

2.3. Pilsoniskā sabiedrība uzskata, ka Stratēģiskajā kompasā, kurā īpašs uzsvars likts uz aizsardzību, izpratne par drošības jēdzienu ir šaura. EESK uzsver, ka drošības jēdziens ir daudz plašāks nekā aizsardzības jēdziens un ka ES drošības stratēģijā civilajiem un preventīvajiem aspektiem būtu jāpievērš vairāk uzmanības, nekā tas tiek darīts Stratēģiskajā kompasā.

2.4. Eiropas Savienība (ES) ir vardarbības un kara antitēze. Eiropas Savienībai labāk jāizmanto savi politiskie, materiālie un ar kultūru saistītie resursi, lai veicinātu konfliktu miermīlīgu atrisināšanu un nepieļautu militāru eskalāciju, jo tieši šajā jomā, iespējams, slēpjas ES potenciāls radīt būtisku pievienoto vērtību un izskaidrojums tās līdzšinējai ietekmei uz pasauli. Eiropas Savienībai efektīvāk jācenšas veicināt gan atgriešanos pie daudzpusējiem ieroču kontroles nolīgumiem, gan arī Kodolieroču neizplatīšanas līguma ievērošanu un kodolatbruņošanos.

2.5. Noteikumos balstīta daudzpusēja kārtība ir būtisks vispārējo cilvēktiesību aizsardzības faktors. Eiropas Savienībai kopā ar līdzīgi domājošiem partneriem visā pasaulē ir jādara viss iespējamais, lai stiprinātu un vajadzības gadījumā atjaunotu un pilnveidotu uz noteikumiem balstīto daudzpusējo kārtību. Rupja spēka politika un "stiprākā tiesības" nav savienojamas ar demokrātiju un tiesiskumu. Drošība bez brīvības būtu bezjēdzīga. Vienlaikus jāatzīmē, ka drošība ir arī svarīgs brīvības priekšnosacījums.

2.6. Civilā un preventīvā drošības politika nav pretrunā militārās aizsardzības spējām. Gluži pretēji, šīs spējas uzskatāmas par būtisku drošības priekšnosacījumu un to atturošās ietekmes dēļ arī par preventīvu faktoru.

2.7. Lai veiktu politiskus un finansiālus ieguldījumus drošības un aizsardzības jomā, rūpīgi un nopietni jāizvērtē a) ES sistēmiskās un b) materiālās priekšrocības un trūkumi, kā arī tās spēja i) nodrošināt savu drošību, ii) gādāt par stabilitāti kaimiņvalstīs, iii) nodrošināt globālos tirdzniecības maršrutus un kritiski svarīgu preču un materiālu pieejamību, un, visbeidzot, bet ne mazāk svarīgi, iv) ar tās dalībvalstu palīdzību kalpot kā uzticams un nenoliedzami apņēmīgs partneris aliansēs, kas ir būtiskas ne tikai Eiropas drošībai.

2.8. Drošību un brīvību nevar panākt tikai ar militārām spējām. Šā mērķa sasniegšanai ir vajadzīga holistiska sociāla, ekonomiska un vidiska pieeja, kā arī lielāks uzsvars uz pārdomātību un tālredzīgu rīcību. Preventīvai politikai un konfliktu risināšanai ar diplomātiskiem un civiliem līdzekļiem ir jābūt pūliņu prioritātei, un militāra spēka izmantošanai arī turpmāk jābūt galējam līdzeklim. Tomēr tas arī nozīmē, ka vajadzīgas uzticamas militārās spējas un neapšaubāma vēlme tās izmantot, ja citādi rīkoties nav iespējams. Eiropas Savienībai savas intereses ir jāaizstāv izlēmīgāk.

2.9. Taisnīga miera saglabāšana ir globālās drošības sistēmas galīgais mērķis, un multilaterālisms ir labākais līdzeklis šā mērķa sasniegšanai. Tomēr tas pakļauts arvien lielākai spriedzei, un EESK piekrīt 2022. gada Globālā miera ziņojuma ieteikumiem, kas aicina rīkoties, lai stiprinātu globālo miera arhitektūru ([1]).

2.10. Lai varētu īstenot pasākumus, kuru mērķis ir stiprināt aizsardzības spējas un vairot drošību, ir vajadzīga lielāka iestāžu darbības saskaņotība, atteikšanās no izolētas darbošanās un galvenokārt dalībvalstu stingra apņēmība.

2.11. Tā kā Krievija iebrukusi Ukrainā un Eiropā atgriezies karš un rupja spēka politika, ir vajadzīgas efektīvas atturēšanas spējas. Lai gan lielvaras politika nekad nav bijis ES mērķis, tagad, kad Krievija un Ķīna apdraud starptautisko kārtību un drošību, Eiropas Savienībai ir jāpielāgojas pieaugošajai sistēmiskajai lielvaru konkurencei. Krievija atklāti pārkāpj ANO Statūtus, un Ķīna pārkāpj vispārējās cilvēktiesības, kā tas skaidri redzams Siņdzjanā un Honkongā.

2.12. ASV, Kanāda un citas pasaules demokrātiskās valstis ir svarīgi partneri, kad jāievēro tas, ko visas Apvienoto Nāciju Organizācijas dalībvalstis oficiāli un brīvprātīgi apņēmušās, proti, vispārējās cilvēktiesības – tiesības, no kuru respektēšanas nekur un nekad nedrīkst atkāpties.

2.13. Eiropas Savienībai būtu jāpanāk labāka izpratne par to, cik ļoti nozīmīga Ziemeļatlantijas līguma organizācijai (NATO) un tādējādi arī Eiropas drošībai ir transatlantiskā partnerība, t. i., ES un ASV attiecības. ASV pēdējos gados arvien vairāk uzmanības pievērš Āzijas un Klusā okeāna reģionam, taču Krievijas agresija liecina, ka turpmāk globālā kārtība ir jānodrošina un jāaizsargā arī Eiropā.

2.14. NATO ir ne tikai ES stratēģisks partneris; NATO nodrošina Eiropas militāro aizsardzību, un Eiropas aizsardzības pīlārs būtu jāveido, nodrošinot visaptverošu papildināmību. Šo nepieciešamību visos tās aspektos pamato Krievijas iebrukums Ukrainā un starptautiskā drošības kārtība. Plašāka Eiropas sadarbība aizsardzības jomā var stiprināt NATO un stiprināt Eiropas spēju rīkoties, efektīvāk vairojot savu drošību un reģionālo stabilitāti.

2.15. Lai gan ES kā kopiena un NATO kā alianse noteikti nav viens un tas pats, tām ir arvien vairāk saskares punktu, un ne tikai, kad runa ir par vērtībām un mērķiem. Pēc Somijas un Zviedrijas pievienošanās NATO 23 valstis būs abu organizāciju locekles. Eiropieši, veicot pasākumus, kas stiprina viņu spēju rīkoties, var sniegt aliansei lielāku pievienoto vērtību un viņiem ir jāsniedz lielāka pievienotā vērtība. Visbeidzot Eiropas Savienībai ir jāuzņemas vairāk atbildības par savu drošību un jāizveido Eiropas aizsardzības savienība kā NATO Eiropas pīlārs, pilnībā respektējot dažu tās dalībvalstu neitralitāti.

2.16. Pārāk daudzas dalībvalstis pārāk ilgi ir ignorējušas savas aizsardzības spējas. Dažkārt nepietiekami, bet galvenokārt neefektīvi izdevumi aizsardzībai daudzās ES dalībvalstīs ir izraisījuši to, ka bruņoto spēku aprīkojuma nepietiekamība, to nesagatavotība un sadarbspējas trūkums sasniedzis dramatisku līmeni. Tās ES dalībvalstis, kas ir arī NATO dalībvalstis, tādējādi neievēro savus alianses locekļa pienākumus.

2.17. Eiropas aizsardzības spējas ir atkarīgas ne tikai no tai piešķirtā budžeta apmēra, bet galvenokārt no tā efektīvas izmantošanas. Pašlaik dažādās ieroču sistēmas Eiropas Savienībā rada pārklāšanos, augstas izmaksas un neefektivitāti. ES dalībvalstīm ir labāk jākoordinē valstu spēju pilnveidošana un aizsardzības plānošana un jāvienojas par kopīgu iepirkumu.

([1]) "*Common Security – For our shared future*" ("Kopējā drošība – mūsu kopīgajai nākotnei"), Stokholma, 2022. gads.

Būtu jāīsteno konsekventi iepirkuma politikas pasākumi ES un valstu līmenī un tādā veidā jāpanāk apjomradīti ietaupījumi, kas vajadzīgi, lai varētu samazināt izmaksas un izvērst pietiekamu aktivitāti, kas nodrošinātu topošu jaunuzņēmumu esamību ([2]). Pašreizējā prakse Eiropas aizsardzības tirgū atspoguļo Eiropas integrācijas trūkuma radītās augstās izmaksas.

2.18. Neraugoties uz to, ka izveidoti tādi instrumenti kā pastāvīgā strukturētā sadarbība (*PESCO*), koordinētais ikgadējais pārskats par aizsardzību (*Coordinated Annual Review on Defence – CARD*) un Eiropas Aizsardzības fonds (EAF), ES ir panākusi pārāk mazu progresu efektīvu kopīgu struktūru izveidē, lai nodrošinātu savu drošību. Tāpēc nozīmīga ir Versaļas 2022. gada marta deklarācija, kuras pamatā ir valstu un valdību vadītāju 2021. gada decembra lēmums un kurā norādīts, ka "Eiropas Savienība uzņemsies lielāku atbildību par savu drošību un aizsardzības jomā īstenos stratēģisku rīcības kursu un palielinās spēju rīkoties autonomi."

2.19. ES spēja rīkoties ārpolitikas un drošības politikas jomā tiktu stiprināta, Padomē atsakoties no vienprātīgas lemšanas (katras dalībvalsts iespējas bloķēt visas pārējās dalībvalstis) par ārpolitikas jautājumiem. Kā starpposma risinājumu varētu apsvērt pagaidu iespēju izmēģinājuma periodā lēmumus pieņemt ar kvalificētu vairākumu vai vismaz ar pastiprinātu kvalificētu vairākumu (t. i., augstākas kvalificēta balsu vairākuma robežvērtības). Institucionālā sistēma tomēr nav galvenais šķērslis, kas liedz dalībvalstīm rīkoties saskaņoti. Drīzāk gan jāsaka, ka dalībvalstis apiet esošo institucionālo sistēmu, neizmanto tās potenciālu un neļauj sevi tajā integrēt.

2.20. Eiropai kā drošības garantam var būt vajadzīgs jauns vēstījums un konkrēti pasākumi, ko atbalsta pilsoniskā sabiedrība un aktīvs pilsoniskums, lai stiprinātu Eiropas identitāti un solidaritāti, nepieļaujot nacionālisma aizstāšanu ar Eiropas šovinismu. Sabiedrības iesaistei vajadzētu būt atklātai, pārredzamai un iekļaujošai.

3. **Stratēģiskā kompasa pozitīvie aspekti**

3.1. Atbilstoši ir izvirzīts Stratēģiskā kompasa mērķis, proti, panākt lielāku drošību, veidojot spējas ("*act*"), uzlabojot sagatavotību ("*secure*"), veicot mērķtiecīgus ieguldījumus ("*invest*") un ciešāk sadarbojoties ("*partner*"), un stiprināt partnerības un alianses.

3.2. Ar Stratēģisko kompasu paredzēts vēlreiz apstiprināt Eiropas apņemšanos respektēt Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtu principus, atjaunot mieru un aizsargāt brīvību Eiropā.

3.3. Runājot par drošību, Stratēģiskajā kompasā norādīts, ka Ķīna ir "sistēmiska sāncense"; par to liecina vispārējo cilvēktiesību masveida pārkāpumi šajā valstī, tās pastāvīgie draudi Taivānai un sniegtais atbalsts agresorvalstij Krievijai. Stratēģiskajā kompasā uzsvērts, ka Ķīna un Krievija apdraud starptautisko kārtību. Tās paplašina savu kodolarsenālu un izstrādā jaunas ieroču sistēmas.

3.4. Stratēģiskajā kompasā arī norādīts uz ieroču kontroles arhitektūras bīstamo eroziju un šā "juridiskā vakuuma" negatīvo ietekmi uz ES drošību.

3.5. Eiropas Savienībai ir likumīgas intereses visos pasaules reģionos. Visi šie aspekti Stratēģiskajā kompasā netiek sistemātiski aptverti, bet tajā pamatoti norādīts, ka Eiropas bezdarbība mudina citas lielvaras aizpildīt telpu, kā tas skaidri redzams Rietumbalkānos.

3.6. Stratēģiskajā kompasā uzsvērts, ka Eiropas Savienībai ir jārīkojas steidzami un daudz apņēmīgāk un ka dalībvalstīm jāspēj paļauties uz savstarpēju atbalstu. Tāpēc tiek norādīts uz LES 42. panta 7. punkta nozīmību. Eiropas Savienībai būtu jāprecizē, vai šis primārajos tiesību aktos izveidotais juridiskais pamats atbilst pienākumam sniegt palīdzību saskaņā ar NATO līguma 5. pantu.

([2]) Ceļvedis drošības un aizsardzības tehnoloģiju jomā (COM(2022) 61 final), 4.9. punkts.

3.7. Stratēģiskajā kompasā noteikts, ka labāka gatavība un sadarbspēja ir prioritātes, kurām jāatbilst NATO prasībām. Stratēģiskajā kompasā minēts, ka ES varētu uzņemties vadošo lomu Eiropas aizsardzības uzlabošanā, un paziņots, ka tā novērsīs būtiskas spēju nepilnības, stiprinās Eiropas sabiedrības noturību un gādās par stabilitāti Eiropas kaimiņvalstīs. Pirmais solis ir izveidot ātrās izvietošanas spējas (*Rapid Deployment Capacity*), ko veidos 5 000 karavīru un kas pilnībā sāks darboties ne vēlāk kā 2025. gadā. EESK norāda, ka pienācis laiks pildīt solīto, jo ES jau pirms vairāk nekā divdesmit gadiem bija izvirzījusi vērienīgākus mērķus šajā jomā, bet tie vēl nav sasniegti.

3.8. Lai gan Stratēģiskajā kompasā nav norādīts uz to, ka ārpolitikā būtu jāievieš lēmumu pieņemšana ar kvalificētu vairākumu, tajā tomēr aicināts konstruktīvi atturēties, lai dalībvalstis, kuras to vēlas, varētu virzīties uz priekšu. Šajā saistībā varētu vairāk izmantot LES 44. pantu, lai pēc Padomes deleģējuma saņemšanas dotu iespēju kopējās drošības un aizsardzības politikas (KDAP) jomā sadarboties tām dalībvalstīm, kuras to vēlas un kurām ir atbilstošas spējas.

3.9. Stratēģiskā kompasa mērķis ir civilās un militārās misijas un operācijas jēgpilni apvienot kopējās drošības un aizsardzības politikas satvarā. Stratēģiskajā kompasā uzsvērta civilo KDAP misiju nozīme saistībā ar nemilitāriem pasākumiem. Ar Stratēģisko kompasu iecerēts panākt ciešāku sadarbību starp KDAP un ES tieslietu un iekšlietu jomas ieinteresētajām personām.

3.10. EESK atzinīgi vērtē to, ka Stratēģiskajā kompasā tiek izmantota uz rīcību vērsta pieeja un izklāstīti konkrēti priekšlikumi un pasākumi, mērķrādītāji un starpposma mērķi, kas ES Padomei un Eiropadomei ir regulāri jāpārskata.

3.11. Stratēģiskajā kompasā arī minēti svarīgi pasākumi, kuru mērķis ir kopējās drošības un aizsardzības politikas (KDAP) misijās un operācijās labāk integrēt tādus principus kā "dzimumu līdztiesība, miers un drošība" un klimatefektivitāte. Proti, līdz 2023. gadam ES nostiprinās vispārējo cilvēktiesību un dzimumu līdztiesības konsultantu tīklu KDAP misijās un operācijās, un ES Klimata pārmaiņu un aizsardzības ceļveža īstenošana virzīs militāro sektoru uz klimatneitralitāti.

4. **Kritiskas piezīmes par Stratēģisko kompasu**

4.1. Stratēģiskais kompass ir ļoti vērienīgs dokuments, kurā izklāstīti vairāk nekā 80 konkrēti pasākumi, kas jāveic līdz 2025. gadam. Tāpēc ir vajadzīga spēcīga dalībvalstu politiskā griba, pretējā gadījumā dokuments var vairāk liecinās par ES, kurai nav kompetences ārpolitikas un aizsardzības jautājumos.

4.2. Stratēģiskajam kompasam raksturīga šaurāka drošības jēdziena izpratne: drošība nav tikai aizsardzība. Lai nepieļautu militārus konfliktus, būtiska nozīme ir lielākam uzsvaram uz novēršanu un prognozēšanu. Stratēģiskajā kompasā uzsvars likts uz konkrētu projektu un darbību katalogu. Šādu pieeju EESK vērtē atzinīgi. Taču Stratēģiskajā kompasā pārāk maz tiek runāts par konkrētiem ģeogrāfiskiem apgabaliem, pārāk maz tiek definēts, kur ES arī ārpus savas teritorijas (piemēram, tuvākajās kaimiņvalstīs) vēlas veicināt stabilitāti un drošību saskaņā ar savām vērtībām un mērķiem. Stratēģiskais kompass ir jāpaplašina, lai izveidotu visaptverošu stratēģiju, kas paredz pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanu.

4.3. Stratēģiskajā kompasā tiek radīts diezgan pozitīvs priekšstats par ES drošības un aizsardzības politikas saskaņotību un tās potenciālajām spējām, piemēram, norādot, ka ES spēks ārējo konfliktu un krīžu novēršanā un pārvaldībā slēpjas tās spējā izmantot gan militārus, gan civilus līdzekļus. Kompasā nav minēti konkrēti piemēri, kad tas būtu izdevies. Tomēr no realitātes atrauta analīze nevar nodrošināt stabilu pamatu drošības stratēģijai. ES pašvērtējums, ka tā konsekventi uzņemoties līderību daudzpusējo risinājumu meklēšanā, un Stratēģiskajā kompasā skaidri redzamā sevis slavināšana, piemēram, saistībā ar tās centieniem uzņemties atbildību par globālo drošību, neliecina par spēju veikt godīgu izvērtēšanu.

4.4. ES varētu būt ieguldījusi daudz finanšu līdzekļu daudzpusīguma veicināšanā; taču vismaz līdz Krievijas iebrukumam Ukrainā dalībvalstis pie saskaņotu Eiropas ārpolitikas mērķu īstenošanas ķērās tikai tad, ja tie nepārprotami atbilda šo valstu nacionālajām interesēm. Šo būtisko stratēģiskās prognozēšanas trūkumu var ilustrēt ar vairākiem piemēriem; tostarp tādiem kā: paplašināšanās process Rietumbalkānos, Eiropas reakcija uz karu Lībijā, energoatkarība, atkarība no izejvielu un citu preču piegādātājiem, Eiropas pārstāvība Apvienoto Nāciju Organizācijā un atšķirīgais valstu militāro spēju veidošanai atvēlēto ieguldījumu līmenis (procentos no IKP).

4.5. Stratēģiskajā kompasā atzīts, ka NATO ir svarīga Eiropas drošībai, taču ar to vien nepietiek. Kompasā runa ir par stratēģisku partnerību ar NATO, papildināmību un lēmumu pieņemšanas autonomiju. Tomēr tikai dažas dalībvalstis joprojām ir neitrālas, t. i., nav NATO dalībvalstis, un alianse ir kas vairāk nekā tikai stratēģisks Eiropas partneris. NATO ir un nezināmu laikposmu būs vienīgais reālais Eiropas drošības garants. Tomēr ES var palīdzēt Eiropas iedzīvotājiem labāk organizēt savu ieguldījumu Eiropas drošībā, apvienojot savas aizsardzības spējas un atsakoties no nekoordinētiem valstu politikas pasākumiem par labu vienotai Eiropas pieejai. Neraugoties uz daudzām labām Stratēģiskajā kompasā minētām iecerēm, ne ES, ne NATO līdz šim nav pilnībā izsmēlušas savas sadarbības potenciālu.

4.6. Eiropas stratēģiskās autonomijas koncepcija ir skaidri jāformulē, ja to piemēro drošības un aizsardzības jautājumiem, kā tas ir Stratēģiskajā kompasā. Stratēģiskā autonomija nenozīmē, ka ES darbojas viena pati, bet gan kļūst par labāku partneri, kas spēj vajadzības gadījumā rīkoties, arī tad, ja atbalsts, iespējams, nav pieejams. EESK nesen pieņemtā atzinumā par transatlantiskajām attiecībām jau uzsvēra, ka stratēģiskā autonomija nevar un nedrīkst nozīmēt ekvidistanci ar citām pasaules lielvarām. ASV ir un turpmāk būs svarīgākais Eiropas sabiedrotais un partneris. Eiropas Savienībai tomēr būtu jāvirzās uz stratēģiskas atkarības mazināšanu, tostarp drošības un aizsardzības jomā, kā norādīts EESK atzinumā "Ceļvedis drošības un aizsardzības tehnoloģiju jomā" ([3]).

4.7. Un ne tikai aizsardzības jomā vienpusēja Eiropas atkarība ir jāmazina. Tas ir ļoti svarīgi Eiropas drošībai. EESK tomēr uzskata, ka savstarpējā atkarība, it īpaši starp līdzīgi domājošiem partneriem, ne tikai dod labumu visiem, bet arī ir neaizstājams uz noteikumiem balstītas daudzpusējas kārtības priekšnosacījums.

4.8. Runājot par ES turpmākajām militārajām spējām, Stratēģiskajā kompasā minēti "ātrās reaģēšanas spēki", kas atbilst koncepcijām par mazākiem spēkiem, kurus var ātri iesaistīt starptautiski saskaņotās misijās. Tomēr šos centienus nevar aplūkot atrauti no atbilstoša Eiropas ieguldījuma savas drošības stiprināšanā NATO satvarā. Eiropai ir jāatbalsta NATO Eiropas pīlāra efektivitātes paaugstināšana. Pašlaik nav skaidrs, kā ES un NATO dalībvalstis var atvēlēt pietiekamus resursus gan NATO, gan ES ātrās reaģēšanas spēkiem, ja šie resursi ir jāpiešķir vienlaikus. Turklāt daži no ierosinātajiem pasākumiem, kas attiecas uz ātri izvēršamiem spēkiem, atpaliek no lēmumiem, kuri jau pieņemti pirms vairākām desmitgadēm (Helsinkos 1999. gadā).

4.9. Stratēģiskajā kompasā netiek ņemts vērā, kādu lomu var spēlēt Eiropas pilsoniskā sabiedrība un kāda loma tai jāspēlē, lai panāktu lielāku noturību pret naidīgu spēku centieniem sistemātiski apdraudēt kohēziju un solidaritāti ES dalībvalstīs un starp tām.

4.10. Lai ES kļūtu par demokrātisku un tiesisku drošības garantu, ir vajadzīgas ne tikai spēcīgas vai spēcīgākas ES iestādes un dalībvalstu tālredzība, bet arī plašas pārrobežu sociālās alianses, kas nav iedomājamas bez spēcīgas un dinamiskas Eiropas mēroga organizētas pilsoniskās sabiedrības un visaptveroši iesaistītiem Eiropas sociālajiem partneriem.

4.11. Naidīgi uzbrukumi ir ne tikai militāras operācijas, bet arī dezinformācija, kiberuzbrukumi, ekonomiska šantāža utt. Stratēģiskajā kompasā minēts, ka tiks izstrādāta koordinētas hibrīddraudu novēršanas rīkkopa un ārvalstu manipulāciju ar informāciju un iejaukšanās ierobežošanas rīkkopa un ka tiks pilnveidota kiberdiplomātijas rīkkopa. Tomēr Stratēģiskajā kompasā ir plašāk jāaplūko šis būtiskais aspekts. ES steidzami vajadzīga starpiestāžu pieeja centieniem aizsargāties pret šādiem uzbrukumiem un iejaukšanos un jāiesaista reprezentatīva pilsoniskā sabiedrība, lai liktu pamatus efektīvai ES iedzīvotāju solidaritātei, sadarbībai un noturībai, it īpaši vietējā līmenī, kur šādu uzbrukumu ietekme ir vistiešākā.

4.12. Eiropas drošību apdraud ne tikai militāri uzbrukumi tradicionālā izpratnē. Kiberuzbrukumi un sabotāžas akti pret privātiem uzņēmumiem, publiskām iestādēm un kritisko infrastruktūru būtu jāuzskata arī par karojošo dalībnieku veiktiem hibrīduzbrukumiem, kas var radīt postošu kaitējumu. Šis aspekts Stratēģiskajā kompasā aplūkots nepietiekami, un īpaši tas sakāms par efektīviem aizsardzības un reaģēšanas pasākumiem.

([3]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Ceļvedis drošības un aizsardzības tehnoloģiju jomā" (COM(2022) 61 final) (OV C 443, 22.11.2022., 112. lpp.).

5. **Kompasa pielāgošana**

5.1. EESK pilnībā piekrīt viedoklim, ka Eiropas Savienībai ir jāpielāgojas tam, ka revizionistiskas lielvaras, kas pārkāpj ANO Statūtus, kļūst arvien agresīvākas. Uz noteikumiem balstītu daudzpusēju kārtību var atjaunot, ja liberālās demokrātijas ievēros savus principus, balstīs tos ar diplomātiskām, civilām un militārām spējām un nepakļausies autoritāru spēku kārdinājumiem, spiedienam un draudiem.

5.2. Eiropas politikai jākalpo mērķim novērst bruņotus konfliktus; vienlaikus jāpatur prātā arī tas, ka pasaule nav tik miermīlīga kā pēc aukstā kara beigām. Tāpēc Eiropas sabiedrībai ir vajadzīga politiska vienprātība par to, kā efektīvi stiprināt savu aizsardzību pret potenciālajiem agresoriem, un it īpaši par to, kā veidojamas civilās aizsardzības spējas. Būtiska nozīme ir plašākām publiskām debatēm un pilsoniskās sabiedrības dalībnieku aktīvai līdzdalībai.

5.3. Transatlantiskajā partnerībā ir jānovirza daudz lielāki politiski ieguldījumi. Tā gan ir plašāka nekā NATO alianse, taču tā ir viens no alianses pamatpīlāriem. Eiropiešiem ir jāvelta vairāk pūļu, lai saglabātu un padziļinātu ES un ASV attiecības. Ļoti svarīga ir stabila partnerība ar ASV gan tirdzniecības attiecību, gan drošības jomā.

5.4. No kodolieročiem brīva pasaule ir Eiropas mērķis. Kamēr tas vēl nav sasniegts, Eiropas drošībai joprojām ir vajadzīgas ASV kodoldrošības garantijas Eiropai, NATO nodrošinātā kodolatturēšana un Francijas atturošais spēks.

5.5. ASV partneriem Eiropā ir steidzami jākoncentrējas uz savu bruņojumam paredzēto izdevumu efektivitātes paaugstināšanu. To var arī panākt, būtiski uzlabojot valstu rīcībā esošo tradicionālo militāro sistēmu sadarbspēju. Dalībvalstīm ir jāpārvar pašreizējās grūtības un pārpratumi, kas saistīti ar steidzami vajadzīgo īstermiņa aizsardzības spēju iegādi, un jārod vienota pieeja savu aizsardzības sistēmu stiprināšanai vidējā termiņā un ilgtermiņā, izmantojot kopīgu iepirkumu un kopīgus sadarbības projektus. Nebūtu jāliedz tuviem sabiedrotajiem un partneriem iespēja piedalīties kopīgos Eiropas projektos, bet stingri jāraugās, lai to piekļuve Eiropas aizsardzības tirgum būtu balstīta uz savstarpīguma principu.

5.6. Aizsardzības izdevumu daļa no IKP ir svarīga, jo par to ir vienojušies Rietumu sabiedrotie – *pacta sunt servanda*! Svarīgāk ir precīzi definēt, ko nozīmē "efektīvas spējas", un savlaicīgi tās nodrošināt. Nav tik būtiski, vai tam ir vajadzīgi tieši 2 % vai, iespējams, vairāk procentu no IKP. Būtiski ir, ka potenciālais agresors uzskata, ka uzbrukuma izmaksas ir pārāk augstas. Eiropas Savienībai ir jābalstās uz saviem instrumentiem un iestādēm, piemēram, pastāvīgo strukturēto sadarbību (*PESCO*), koordinēto ikgadējo pārskatu par aizsardzību (*CARD*), Eiropas Aizsardzības fondu (EAF) un Eiropas Miera mehānismu, lai paaugstinātu savus dalībvalstu aizsardzības izdevumu efektivitāti.

5.7. Svarīgs Eiropas drošības faktors ir aizsardzības jomas iepirkumi un Eiropas aizsardzības rūpniecības struktūras. Uz tiem attiecas ne tikai tirgus noteikumi. Tomēr Eiropas drošību nedrīkst apdraudēt dārgi un neefektīvi kompromisi. Kopīgi projekti būtu jāparedz, ņemot vērā konkurētspējīgas un novatoriskas rūpniecības spēju veikt piegādes, nevis valstu kvotas sadarbības projektos.

5.8. Kompasā aplūkoti daudzi svarīgi drošības aspekti, bet tajā nav pietiekami runāts par izlūkošanu. Eiropas Savienībai Kompass būtu jāatjaunina, iekļaujot tajā skaidru Eiropas izlūkošanas spēju analīzi un konkrētus priekšlikumus to uzlabošanai.

5.9. Valstu aizsardzības spēki ir jāracionalizē, t. i., jāizveido efektīvas kopīgas komandstruktūras, kas galu galā veidos pamatu kopīgiem Eiropas bruņotajiem spēkiem. Eiropas Savienības Militārais štābs un Eiropas Aizsardzības aģentūra ir jāiedzīvina.

6. **Pilsoniskās sabiedrības ieguldījums Eiropas drošības un aizsardzības stiprināšanā**

6.1. Stratēģiskais kompass ir nozīmīgs solis uz priekšu. Tas būtu jāpapildina ar Eiropas ārpolitikas stratēģiju, kurai raksturīga plašāka un arī ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem atbilstoša izpratne par drošību un kura paredz aktīvu pilsoniskās sabiedrības iesaisti.

6.2. Lai nepieļautu militārus konfliktus, būtiska nozīme ir lielākam uzsvaram uz izlūkošanu, novēršanu un prognozēšanu. Daudzām ES dalībvalstīm ir vairāk jāiegulda savās aizsardzības spējās, un vairums ir sākušas to darīt. Tai ir jābūt ilgtermiņa virzībai un tai ir vajadzīgs pilsoniskās sabiedrības atbalsts. NATO Eiropas pīlāram ir jānodrošina militāra atturēšana, bet Eiropas Savienībai ir jāuzlabo savas spējas, tostarp ar saviem militārajiem līdzekļiem, lai sniegtu konkrētu preventīvu ieguldījumu miera un stabilitātes nodrošināšanā reģionā.

6.3. Kompasā ierosināts, ka Eiropas Savienībai būtu jāatbalsta dalībvalstu centieni uzlabot savstarpējo sadarbību, lai mazinātu to aizsardzības spēju neefektīvo sadrumstalotību un dārgo dubultošanos; taču, kamēr Eiropas Savienībai nav reālu pilnvaru aizsardzības jomā, tai būtu jāturpina ieguldīt savi ierobežotie līdzekļi galvenokārt civilos politikas pasākumos un mehānismos, kas dod iespēju novērst konfliktus. Tieši šajā jomā pilsoniskā sabiedrība var panākt reālas pārmaiņas, liekot lietā savus sociālos un ekonomiskos tīklus un savu lielo potenciālu publiskās un kultūras diplomātijas jomā.

6.4. Brīva un dinamiska pilsoniskā sabiedrība var būt automātisks stabilizators laikā, kad saskaramies ar krīzi, kas ietekmē Eiropas drošību. Tas pierādījies, piemēram, saistībā ar Krievijas agresiju, jo miljoniem ES pilsoņu daudzās dalībvalstīs, it īpaši ES dalībvalstīs, kas robežojas ar Ukrainu, uzņem Ukrainas bēgļus un palīdz tiem, izrādot milzīgu gatavību palīdzēt. Visaptverošai pieejai drošības jomā jāietver arī tāds aspekts kā Eiropas gatavība ārkārtas situācijām un pastāvīgs atbalsts pilsoniskās sabiedrības organizācijām.

6.5. EESK uzsver, ka nozīmīgi drošības faktori ir sociālais taisnīgums, ekonomikas perspektīvas un vides ilgtspēja. Sociālā saskaņa ir svarīgs vardarbības nepastāvēšanas priekšnosacījums. Globālās sasilšanas ierobežošana un tās seku pārvarēšana ir būtiska, lai varētu saglabāt sabiedrisko kārtību un sociālo saskaņu pasaulē.

6.6. EESK ierosina veidot publiskus forumus stratēģiskām debatēm, lai pilsoniskā sabiedrība varētu veicināt tādas Eiropas attīstību, kas pasargā no naidīgiem uzbrukumiem un kļūst noturīgāka pret uzbrukumiem, kuru mērķis ir mazināt cīņas sparu un politisko stabilitāti dalībvalstīs un starp tām. "Globālo lielvaru cīņā par priekšrocībām izšķiroša nozīme ir nevis militārajam vai ekonomiskajam spēkam, bet gan sabiedrības pamatīpašībām." ([4])

6.7. EESK, tās Ārējo attiecību specializētā nodaļa (*REX*) un, ņemot vērā aizsardzības rūpniecību, Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija (*CCMI*) ([5]) var uzņemties nozīmīgu lomu politiskā līmeņa un sabiedrības dialogā par drošību Eiropā un pasaulē. EESK turpinās aicināt regulāri atjaunināt Stratēģisko kompasu un rūpīgi izvērtēt attiecīgas jaunas iniciatīvas, piemēram, aizsardzības tiesību aktu kopumu.

6.8. Krievijas agresija un sistēmiskā sāncensība ar Ķīnu liecina, ka Eiropas Savienībai steidzami jāpielāgojas ģeopolitiskajai realitātei. Liberālās demokrātijās to var panākt tikai ciešā sadarbībā ar pilsonisko sabiedrību un ar tās politisko atbalstu.

Briselē, 2023. gada 24. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētāja
Christa SCHWENG

([4]) Mazarr, M. J.: *What Makes a Power Great. The Real Drivers of Rise and Fall, Foreign Affairs*, 2022. gada jūlijs/augusts, 52. lpp.
([5]) https://www.eesc.europa.eu/lv/sections-other-bodies/sections-commission/consultative-commission-industrial-change-ccmi